

ĐURO BLAŽEKA

VENDI FRANC

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Savska 77, HR-10000 Zagreb

djuuro.blazeka@ufzg.hr; vendi.franc@ufzg.hr

O METODOLOGIJI ISTRAŽIVANJA LAŽNIH PRIJATELJA IZMEĐU ODABRANIH MJESNIH GOVORA KAJKAVSKOG NARJEČJA

U radu se govori o mogućoj metodologiji istraživanja lažnih prijatelja između odabranih mjesnih govora kajkavskog narječja (i između onih koji pripadaju istom dijalektu i između onih iz različitih dijalekata). Budući da se često radi o bitno različitim fonološkim sustavima, vrlo je važno utvrditi realne parametre u definiranju fonoloških kompromisa između mogućih parova lažnih prijatelja, tj. koje se fonološke razlike između dvaju uspoređivanih sustava mogu zanemariti, a da slične riječi dobiju takav status. Propituje se i sinkronijski pristup u istraživanju lažnih prijatelja jer često nije lako utvrditi radi li se o starijem značenju ili semantičkoj prilagodbi novijeg datuma koja je nastala zbog utjecaja hrvatskog standardnog jezika i potrebe da se imenuju i suvremene realije. Na temelju skupljene građe analiziraju se razlozi nastanka parova lažnih prijatelja. Ukratko se prikazuje i suvremena podjela parova lažnih prijatelja njemačke lingvistice Annette Kroschewski.

1. Uvod

U ovom će se radu govoriti o lažnim prijateljima¹ u kontekstu istraživanja hr-

¹ Autori su se u ovom radu odlučili za termin lažni prijatelji uvažavajući razloge koje navodi Kristian Lewis, a oni su temporalni i kvantitativni: »Već je iz naslova ovoga rada vidljivo da sam termin lažni prijatelji nadredio ostalim terminima koji se u jezikoslovlju koriste za terminološko određenje te pojave. Dva su temeljna razloga za to: prvi je temporalni, i drugi pak kvantitativni. Naime, termin *faux amis* prvi su upotrijebili Koessler i Derocquigny 1928. godine za etimološki iste riječi kojima u različitim jezicima značenja divergiraju. Stoga, prema načelu prvenstva nastanka termina, valja rabiti najstariju potvrdu. S druge strane, prema frekvenciji upotrebe termina, također se nameće izbor termina lažni prijatelji« (Lewis 2008: 175).

» S vremenom se taj naziv ustalio u mnogim europskim jezicima, na primjer: *lažni prijatelji*

vatskih narječja.² Još nema istraživanja te pojave unutar hrvatskog jezika gdje bi se ta pojava proučavala na razini između dvaju mjesnih govora istog narječja ili dvaju mjesnih govora različitih narječja. Osim podataka prikupljenih na terenskim istraživanjima u projektu *Pseudoanalogonimija između nekih kajkavskih i čakavskih mjesnih govora i stvaranje osnove za implementaciju rezultata tih istraživanja u nastavu hrvatskog jezika* (2015. i 2016. godine dobio je potporu Sveučilišta u Zagrebu), kao izvor podataka u ovom radu poslužit će i neki rječnici suvremenih kajkavskih govora od kojih je većina objavljena³, a neki su još u rukopisu. Kao poticaj ideji da se takva istraživanja provode i između pojedinih mjesnih govora različitih jezika, iznimno će se donijeti i nekoliko primjera iz govora Beltinaca (Novak 1996), prekomurskog govora u Republici Sloveniji, koji ima dosta zajedničkog leksika sa susjednom svetomartinskom skupinom međimurskog dijalekta.

U prijedlogu navedenog projekta polazi se od toga da su nužna istraživanja te pojave i između različitih narječja / dijalekata / interdijalekata / mjesnih govora hrvatskog jezika, a posebice između svih tih slojeva i hrvatskoga standardnog jezika. U razgovornom jeziku neprekidno dolazi do brojnih interferencija svih navedenih vrsta, a samim time i do situacija gdje su mogući nesporazumi, posebice tamo gdje loš poznavatelj jednog jezičnog sustava (bilo standardnog jezika, bilo nekog mjesnog govora) misli da je u prijevodu s jednoga sustava na drugi uvijek dovoljno napraviti samo fonološku i morfološku prilagodbu i gdje on tu djelomičnu jednakost generalizira pogrešno kao jednakost na svim ili većini razina (pogrešno analogiziranje). Cilj je projekta da se na temelju analize već postojećih rječnika kajkavskih mjesnih govora iz sjeverozapadne Hrvatske (Mursko Središće, Varaždin, građa za rječnik Preloga) i čakavskih mjesnih govora s otoka Korčule (grad Korčula, Blato) te terenskih istraživanja tih područja napravi rječ-

u hrvatskome, slovenskome i srpskome, *ложные друзья* u ruskome, *falszywi przyjaciele* u poljskome, *лъживи приятели* u bugarskome, *falešni přatele* u češkome, *falošni priatelja* u slovačkome, *falsi amici* u talijanskome, *falsos amigos* u španjolskome, *false friends* u engleskome ili *falsche Freunde* u njemačkome jeziku. No, usporedno s tim nazivom postoje i brojni drugi koji se odnose na istu jezičnu pojavu, pa tako u hrvatskome jeziku susrećemo i nazive poput *lažni parovi*, *nepravi prijatelji*, *lažna braća*, *međujezični homonimi*, *paronimi*, *lažne srodnice* i *nepravne srodnice*, a u engleskome *false pairs*, *false cognates*, *deceptive cognates*, *misleading words*, *trap words*, *homonymous pairs of words*, *confusing words* i *treacherous twins*« (Lewis 2015: 1).

² Prvi je takav rad Blažeka 2011. u kojemu je autor dao popis lažnih prijatelja između međimurskog dijalekta i hrvatskog standardnog jezika.

³ Belović, Stjepan; Blažeka, Đuro. 2009, Blažeka, Đuro; Nyomárkay István i Rác Erika. 2009, Lipljin, Tomislav. 2002, Maresić, Jela 2010. b., Piškorec, Velimir. 2005, Večenaj, Ivan; Lončarić, Mijo 1997, Hanzir, Štefica; Horvat, Jasna; Jakolić, Božica; Jozić, Željko i Lončarić, Mijo. 2015. Pored objavljenih rječnika, važni izvori podataka za ovaj rad su i rječnici u rukopisu: Blažekin *Rječnik Preloga* od 50 000 riječi (pred samim je objavljivanjem), građa za *Rječnik Podturna* (Danijel Jutreša) i građa za *Rječnik Kotoribe* (Anica Jauk, umirovljena učiteljica).

nička baza parova lažnih prijatelja. Posebno su važne rečenične potvrde iz mjesnih govora gdje se neki lažni prijatelj upotrebljava u komunikacijski očekivanim i čestim situacijama koje mogu biti izvor nesporazuma. Na temelju tih rečeničnih potvrda napraviti će se upitnici s kojima će se istražiti koliko su učenici osnovnih škola u istraživanim područjima svjesni te pojave i kolika je njihova sposobnost izbjegavanja nesporazuma u komunikaciji. Također je važan dio istraživanja i utvrđivanje realnih parametara u definiranju fonoloških kompromisa koje treba imati u utvrđivanju parova lažnih prijatelja (posebice na fonološkoj razini), tj. koje se razlike između dva uspoređivana sustava mogu zanemariti, a da slične riječi dobiju status lažnih prijatelja. Za razliku od klasičnih dijalektoloških istraživanja, ovdje se poseban naglasak stavlja ne toliko na idealne ispitanike po načelima znanstvene dijalektologije, već na najnovije generacije koje se istovremeno služe svim razinama i slojevima hrvatskog jezika.

2. Kompromisi u određivanju parova lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora istog dijalekta⁴

2.1. Budući da se u takvim istraživanjima radi o različitim fonološkim sustavima, sasvim je razumljivo da se prije istraživanja treba napraviti popis kompromisa u kojem se definira koje se sve razlike između dvaju uspoređivanih sustava mogu zanemariti, a da slične riječi dobiju status lažnih prijatelja. Uvijek se računa na onakve fonološke i morfološke prilagodbe za koje se realno može pretpostaviti da bi ih napravila većina govornika jednog mjesnog govora kod prevođenja na svoj mjesni govor, a ponekad treba računati i na dvije vrste prilagodbi: jednu koju bi napravili govornici mjesnog govora koji se bolje služe standardom (lik iz standardnog jezika može imati važan utjecaj na prilagodbu nekog dijalektalnog leksema u svijesti govornika), a drugu koju bi napravili govornici mjesnog govora koji se slabije služe standardom.

2.2. Akcentuacija

Naglasne razlike u određivanju lažnih prijatelja treba zanemariti:

a) razlike u mjestu naglasaka, npr. *kōštati* (Gola) 1. ‘kušati, probati jelo ili piće’, 2. ‘hraniti (koga) za novac’ // *k'ōštati* (Prelog) ‘kušati, probati jelo ili piće’; *vrtn'ica* (Praporčan) ‘vreteno’ // *v'rtņica* (Sv. Martin) ‘vrsta poljskoga puta’; *zat'diit* (Sutla) 1. ‘učiniti čvrstim, osigurati da se ne klima, pomiče ili ljulja; utvrditi’, 2. ‘učiniti (se) nepokolebljivim u kakvu uvjerenju; učvrstiti’ // *zat'rdiit* (Pre-

⁴ Iako bi za razumijevanje ovog rada primjeri iz mjesnih govora mogli biti bez označenih naglasaka, autori su se ipak odlučili za njihovo dosljedno bilježenje zbog želje da građa koju su skupili bude izvor informacija i za druga dijalektološka istraživanja, ali i zbog ujednačenosti s primjerima iz objavljenih rječnika koji su preuzeti točno onako kako su ih autori zapisali.

log) ‘postati pasivan; ukipiti se’; *pyk'opatj* (Podturen) ‘prekopati – o poljoprivrednim radovima’ // *pykup'atj* (Prelog) ‘pokopati koga ili što’

b) razlike u kvantiteti, npr. *lāgòden* (Gola) ‘prikladan, pogodan’ // *l'aguden* (Prelog) ‘lagodan’ // *l'aguden* (Kotoriba) ‘nedovoljno razvijen – o plodu’; *šāran* (Gola) ‘šaren’ // *š'aran* (Prelog) ‘koji je išaran’; *kr'ouljĵj* (Kotoriba) 1. ‘kruljiti’, 2. ‘lutati, lunjati’ // *kr'oljĵj* (Prelog) ‘kruljiti’.

2.3. Vokalizam

Uvijek treba računati na onu prilagodbu koju bi govornik jednog mjesnog govora napravio kad bi riječ iz drugog mjesnog govora prilagodio svojem fonološkom sustavu: npr. diftong *'ej* bi govornik govora Preloga prilagodio kao *'e* ili *'ĕ*, diftong *'ou* kao *'o*, diftong *'ij* kao *i*, diftong *uo* kao *u*, diftong *ou* kao *o*. Zanimljivo je da je u Murskom Središću diftong *'ou* uvijek refleks od dugog *ū*, a ne od dugog *ō* kako bi se očekivalo. Tu valja računati i na utjecaj likova iz standardnog jezika koji će govorniku drugog mjesnog govora ipak na tom mjestu sugerirati prilagodbu *u*, a ne *o* na što bi ga ‘vuklo’, npr. glagol *k'oucatj* ‘štucati’ iz Murskog Središća govornik iz Preloga će najčešće prilagoditi kao *k'ucati* ‘lagano udarati’, a ne kao *k'ocati* ‘štucati’.

Treba zanemariti i razlike po stupnju otvorenosti i zatvorenosti istovrsnih samoglasnika, npr. *p'ekel* ‘pakao’ (Prelog) // *p'ekel* 1. ‘pakao’, 2. pr. r. m. jd. od *p'ĕčj* (Mursko Središće); *pòlek* (Gola) 1. ‘pokraj’, 2. ‘zbog’ // *p'òlek* (Prelog) ‘pokraj’.

Otvoreno *o* iz jednog mjesnog govora treba „poistovjetiti“ s *a* kod njihovih pretpostavljenih lažnih prijatelja u drugom mjesnom govoru gdje dugo *ā* ne prelazi u *o*. Jedino je u svetomartinskoj skupini međimurskog dijalekta *o* u rijetkim primjerima zabilježeno na mjestu dugog *ō* (npr. *m'oj*, *gn'oj*, *d'ojdem* prez.).

Samoglasnike iz nenaglašene pozicije čija je realizacija fakultativna unutar zadanih vrijednosti (*a* [*a*, *ã*], *e* [*e*, *ẽ*, *ê*], *i* [*ĩ*, *i*], *u* [*u*, *o*])⁵ treba ‘poistovjetiti’ s odgovarajućim samoglasnicima kod njihovih pretpostavljenih lažnih prijatelja u nekom drugom mjesnom govoru gdje do navedenih neutralizacija nije došlo. Npr. u Goli vokalni sustav ima šest razlikovnih jedinica u kratkim i šest u dugim slogovima. Fonem */e/* u naglašenim je, i dugim nenaglašenim slogovima, vrlo otvorene realizacije (*žĕna*, G sg. *ženĕ*, *grĕda*, G sg. *grĕdĕ*, I pl. z *grĕdāmi*). Fonem */o/* u svim se dugim slogovima, naglašenim i nenaglašenim te u kratkim nenaglašenim realizira kao zatvoreno [*o*] (npr. 3. sg. prez. *zrāstō*, G sg. z *Gōlĕ*).⁶ Zato kad uspoređujemo parove iz Međimurja i Gole, sa samoglasnikom *e* iz Gole možemo „poistovjetiti“ ne samo *e* i *e* u naglašenoj poziciji, već i sva *e* u nenaglašenoj

⁵ Takva je situacija u međimurskom dijalektu (Blažeka 2008: 31–33).

⁶ Maresić 2010a: 98–99.

poziciji, a s φ iz Gole ne samo φ i o iz naglašene pozicije već i sva u iz nenaglašene pozicije.

Povišeno u uvijek treba „poistovjetiti“ sa srednjim u , npr. **ž^lul** (Gola) 1. ‘ožiljak’, 2. ‘žulj’ // **ž^lul** (Mursko Središće) ‘žulj’.

Zanemaruje se razlika između krnjeg infinitiva (Sutla) i infinitiva na *-ti* (Prelog).

2.4. Konsonantizam

Razlike u konsonantizmu nisu tako velike kao u vokalizmu i najčešće se svode na to postoje li u nekom inventaru suglasnici l (ili je depalatalizirano u l), n (ili je prešlo u $ɲ$ ili je došlo do metateze u jn), $ɥ$ (ili se čuva l na kraju riječi i sloga) i $ʒ$ (ili je refleks palatalnog d' uvijek j , a $ʒ$ samo rubni fonem koji nalazimo u riječima stranog podrijetla).

Također treba zanemariti neki suglasnički prijelaz neke frekventnije riječi jer će je govornik drugog mjesnog govora ionako u svijesti prilagoditi bez tog prijelaza, tj. onako kako je u njegovu mjesnu govoru, npr. riječi koje se razlikuju samo po refleksu slogotvornog l ili stražnjeg nazala. Većina će izvornih govornika Podturna i Preloga poistovjetiti **zaper'qž^lij** (Podturen) ‘udariti’ i **zaper'qš^lij** (Prelog) ‘naglo ubosti’.

2.5. Morfologija

Budući da se u istraživanju lažnih prijatelja uzimaju u obzir samo *eitetski oblici* (oblici riječi koji su obično na početku rječničkog članka) razlike u deklinaciji, konjugaciji i komparaciji ne trebaju se uzimati u obzir. Npr. u paru **stal'qš** (Podturen) 1. ‘polica’, 2. ‘mjesto gdje su se svinje odmarale na paši’ // **stal'qš** (Prelog) ‘polica’ parnjak iz Preloga ima u nominativu *š* koje je obezvučeno *ž* iz kosih padeža, a parnjak iz Podturna *š* koje se nalazi u svim padežima.

3. Podjela lažnih prijatelja

U istraživanju lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora kajkavskog narječja vodilo se sinkronijskim načelom, tj. trenutačnim stanjem semantičkih polja koja ti primjeri imaju (Samardžija 1995: 27). Sinkronijski je pristup praktičan jer nije uvijek lako odrediti kada je u mjesnom govoru riječ o starijem značenju, a kada o semantičkoj prilagodbi novijeg datuma. Možda se u nekoj ranijoj fazi razvoja nekog mjesnog govora kod pojedinih parova radilo o potpunim lažnim prijateljima, a djelomični su postali u suvremeno vrijeme kad standardni jezik potiskuje dijalektalne govore i riječi iz standarda i njihova značenja prodiru u mjesne govore ili su kontakti između govornika raznih mjesnih govora češći i in-

tenzivniji. Parovi lažnih prijatelja moraju pripadati različitim jezicima (mjesnim govorima). Podjela njemačke lingvistice Annette Kroschewski, o kojoj će više riječi biti u 5. poglavlju, daje i druge poglede na uvjet da parovi lažnih prijatelja moraju pripadati različitim jezicima.

Najpoznatija je podjela parova lažnih prijatelja (a koja proizlazi iz sinkronijskog pristupa) ona na a) potpune lažne prijatelje i b) djelomične lažne prijatelje⁷.

Potpuni lažni prijatelji su oni koji nemaju ni jedno zajedničko značenje, npr. *vrtn'ica* (Praporčan) 'vreteno' // *v'rt'njca* (Sv. Martin) 'vrsta poljskoga puta'; *gáč'jak* (Sutla) 'pijetao čije su noge obrasle perjem' // *g'oč'ňak* (Prelog) 'jednostavan seljački remen'.

Djelomično lažni prijatelji su oni kod kojih jedan ili oba parnjaka uz zajednička značenja imaju i jedno ili više različitih značenja (inkluzija), npr. *fr'ajla* (Podturen) 1. 'gospođica (pej.)', 2. 'dio mehanizma na pogonu bicikla' // *fr'ajla* (Prelog) 'gospođica (pej.)'; *š'ax* (Prelog) 'igra na 64 crno-bijela polja i s dvaput po šesnaest figura' // *š'ax* (Putjane, Belica) 1. 'šav', 2. 'igra na 64 crno-bijela polja i s dvaput po šesnaest figura'.

U istraživanjima lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora često je vrlo teško utvrditi radi li se o potpunima ili djelomičnima. Npr. *nesposòben* (Gola) // *nesp'osyben* (Prelog, Kotoriba). Oni imaju zajedničko značenje 'koji nije dorastao zahtjevima rada i života, koji nije u stanju nešto postići ili izvesti', no u Prelogu i Kotoribi potvrđena su još 2 značenja: 1. 's teškim urođenim psihičkim i tjelesnim nedostacima' (*Ima dv'oje n'ěspusybne d'ěce. D'òla ih je v d'òm.*) 2. 'neplodan – o muškarcu' (*Z'akaj n'ěmajù d'ěcy? 'On je n'ěspusyben.*). Ovdje je teško utvrditi je li riječ o potpunima ili djelomičnima lažnim prijateljima jer ne znamo je li ono prvo značenje u Kotoribi, zajedničko s onim iz Gole, do ispitivanja došlo u međimurske govore sa standardnim jezikom. Nekada penjanja na društvenoj ljestvici unutar seoske zajednice u današnjem smislu nije bilo, a što se tiče slabije spretnosti za rad, upotrebljavali su se pridjevi *t'rdj*, *s'labu k'ušten*, *nespr'ęten*. Zanimljiv je i par *ž'l'ajfar* (Podturen) 'putujući obrtnik koji brusi noževe i popravlja kišobrane' *D'ošęu je ž'l'ajfar v s'ęlu. V'ęč 'imam p'or t'opih n'ožj. // š'l'ajfar* (Prelog) 'osoba koja siromašno i neuredno živi; za život zarađuje jadnim poslovima' --- *su s'i š'l'ajfari. V n'ekvj p'odrtjnj s'i sk'up ž'iviju, tr'i br'ati z ž'ęnama. S'akj se ze s'akjm j'ębe, n'ę zna se nj št'ò je č'ijj j'apa*. Ovdje je vidljivo da je u Prelogu zaboravljeno staro značenje koje se još čuva u Podturnu (od njemačkog mo-

⁷ »Die erste Möglichkeit, wie sich die Bedeutungen zweier wörter unterscheiden können, ist die Exklusion: Die beiden Lexeme haben keine einzige Bedeutung gemeinsam. Dies ist der Fall bei den klassischen Pseudo-Analogonymen, meist *totale* oder *vollständige* 'falsche Freunde' genannt [...] Bei der *partiellen* Pseudo-Analogonymie muss der Lernende hingegen zusätzlich die Bedingungen verinnerlichen unter welchen A mit B zu übersetzen ist und unter welchen nicht« (Bunčić 2000: 49–50).

dela Schleifer) i da je ono suvremenom semantičkom prilagodbom značajno derogiralo. Mi nismo naišli na osobu kojoj bi to staro značenje bilo poznato, no to je najvjerojatnije zbog bioloških i socioloških razloga (posljednji putujući brusači noževa Prelogom su prolazili 60-ih godina 20. stoljeća). S obzirom da je u istraživanju lažnih prijatelja važna sinkronija, trebalo bi zaključiti da su to potpuni lažni prijatelji ili da će nestankom zadnjeg govornika kojemu je to značenje poznato ubrzo to postati.

Parovi djelomičnih lažnih prijatelja često nastanu i zbog toga što se sekundarno značenje kod jednog parnjaka razvilo iz seljačkog načina života i privređivanja, npr.

kubila (Prelog) ‘ženka konja’ // **kobila** (Molve) 1. ‘ženka konja’, 2. ‘drvena naprava na kojoj se tuče žito, obrađuje drvo i sl.’

stal'oš (Podturen) 1. ‘polica’, 2. ‘mjesto gdje su se svinje odmarale na paši’ *Vr'oče je. Sv'iže se puč'ivleju na stal'ošu.* // **stal'oš** (Prelog) ‘polica’ *Pu'sl'oži t'eglice na stal'oš.*

t'orbica (Podturen) 1. ‘vreća za sir’ *M'ama je sl'ožila t'orbicu s'ira.*, 2. ‘vreća iz koje konj jede’ // **t'orbica** (Prelog) ‘najlonska vrećica’ *Dv'ē t'orbice c'ukura mi je k'upila. V t'orbici mi je čr'ēšne dun'ęsla.*

upsluž'ovatj (Podturen) 1. ‘služiti koga; njegovati koga’ *N'ęmamų v'ęč sn'oge upsluž'ovatj bulesn'ika. To put'rtų n'ogų buš c'ęli ž'ivut upsluž'ovau.*, 2. ‘odrađivati ili uzvraćati uslugu koja je pružena u poljoprivrednim poslovima’ *Upsluž'ovala sam f'oringu. Išla sam d'elat na p'ole'onumų što je m'ej d'imų dup'ęlau m'oje z p'olja.* // **upsluž'evatj** (Prelog) 1. ‘služiti koga, najčešće jelom ili pićem’ *J'ędva sam 'uspela upsluž'ovatj g'oste.*, 2. ‘održavati neku svečanost’ *V'ęč n'am upsluž'ovala prš'ęne. N'ęmam v'ęč sn'oge.*

Kod parova djelomičnih lažnih prijatelja često je riječ o novijim semantičkim prilagodbama posuđenica⁸:

p'orcija (Kotoriba) 1. ‘određena količina obroka’ *Kul'ikų sį p'orcijį gr'aha p'ojel?*, 2. ‘porez’ *Išče su n'ej pl'atijį p'orcijų! D'ošla nįm b'ou šek'ucija*

⁸ Blažeka govori o semantičkim pomacima germanizama u međimurskom dijalektu koji su se dogodili u novije doba: »Suvremene semantičke adaptacije omogućuju daljnji opstanak germanizma koji bi inače prestali biti dio aktivnog leksika zbog toga što ih potiskuju ekvivalenti iz standarda. Jasno je da je vrlo teško utvrditi točno vrijeme kada se dogodila neka semantička promjena pa u navedenim primjerima za suvremenu sekundarnu semantičku adaptaciju treba podrazumijevati da se dogodila jedna od dviju mogućnosti: a) do proširenja ili suženja značenja došlo je za života ispitanika b) za života ispitanika prevagnulo je jedno od već prije postojećih značenja, a potisnuto drugo. Neke su se suvremene semantičke adaptacije dogodile samo u jednom punktu, a neke su se proširile na veći dio međimurskog dijalekta« (Blažeka 2009b: 66).

k'ravu zapl'ēniti. // p'orcija (Prelog) 'određena količina obroka' *M'ale su b'ile p'orcije. Sl'abu smu se naj'ēlj.*

U dosta je parova lažnih prijatelja vidljiva pejorizacija u parnjaku sa specifičnim, manje očekivanim značenjem, npr.

c'ucek (Podturen) 'muški spolni organ' *C'ucek mu se zd'igeu duk je gl'edau filma d'e se j'ēbeju. // c'ucek* (Prelog) 'pas (pej.)' *C'ucki su l'ajali na m'ēne. D'ej mi b'otu ka t'oga c'ucka z dv'ora st'iram. □ Ž'al mi je k'aj c'ucku!*

Imenica iz Podturna tvorba je od *c'uca* 'ženski spolni organ'.

č'ifut (Podturen) 'malo dijete (pej.)' *T'ē č'ifutj s'am sk'ōčeju pu dv'oru. // Č'ifut* (Prelog) 'Židov (pej.)' *Sk'opi sj k'aj Č'ifut. □ sm'rdeť k'aj Č'ifut* (Nitko ne povezuje imenicu s malim djetetom.)

k'urjtj (Kotoriba) 1. 'ložiti vatru', 2. 'spaljivati', 3. 'imati visoku temperaturu', 4. 'prdjeti'⁹ □ *k'urjtj k'aj k'oñ // k'urjtj* (Prelog) 1. 'ložiti vatru', 2. 'spaljivati', 3. 'imati visoku temperaturu'

už'ēnjtj (Mursko Središće) 1. 'pomoći muškarcu da uđe u brak', 2. 'izvršiti obred vjenčanja', 3. 'nasamariti' // *už'ēnjtj* (Prelog) 1. 'pomoći muškarcu da uđe u brak', 2. 'izvršiti obred vjenčanja'

Zanimljivi su primjeri potpuno suprotnih značenja parova lažnih prijatelja (enantioseimije¹⁰).

h'uljtj se (Podturen) 'pokunjeno se držati' *'Ova k'okuš se h'ulj. Bu f'crkla. K'aj se h'uljš? R'ēčj n'ekaj. // h'uljtj se* (Prelog) 'nabusito se, napadalački, držati' *S'am se h'ulj n'a mene, a n'ē znam z'akaj.*

skom'ina (Gola) 'neugodan osjećaj u ustima' // *skum'ina* (Prelog) 'ugodan osjećaj u ustima (kod intenzivne želje za nekom hranom koja se pojavi za vrijeme promatranja onog koji je jede)' *Skum'ine mi se h'ičeju duk v'idim k'ak f'inu j'ēdu.*

U istraživanju se također utvrdilo da je više parova lažnih prijatelja između teritorijalno bližih mjesnih govora negoli u onih udaljenijih. Također se utvrdilo da su između teritorijalno bližih mjesnih govora češći djelomični lažni prijatelji, a između onih teritorijalno udaljenijih potpuni lažni prijatelji.

⁹ U Prelogu se to značenje nalazi samo u svršenom glagolu *sk'urjtj se. P'ok sj se sk'urj! V'un idj ka se zlj'uftaš!*

¹⁰ »Das Phänomen, dass zwei diametral 'entgegengesetzt' Bedeutungen durch ein einziges Lexem ausgedrückt werden, nennt man *Enantioosemie* (έν 'darin', άντιος 'entgegengesetzt' und σήμα 'Zeichen')« (Bunčić 2000: 62).

4. Razlozi za nastanak lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora istog narječja

Razlozi za nastanak lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora istog narječja mogu se podijeliti u 2 temeljne skupine: a) semantičke prilagodbe (bilo starije, bilo suvremene), b) fonološke promjene nastale u različitim fazama razvoja pojedinih govora.

4.1. Semantičke prilagodbe

4.1.1. Dosta je parova lažnih prijatelja nastalih na temelju tvorbene homonimije: jedan tvorbeni element u jednom govoru ima jedno značenje, a u drugom drugo.

nad'ębratj (Prelog) 'postupnim uzimanjem čega prstima uspjeti što primiti u šaku' *Nadeb'ęri g'uńa zn'utra pak ga d'yn'ęsi.* // **nad'ębratj** (Podturen) 'probrati' *Nav'ęk smų nad'ębralj l'ępše l'ęti kur'uze za s'ęme.*

ųbd'ęlatj (Kotoriba) 'odraditi' *ųbd'ęlalj sų sј sv'etka. V'ę sų fr'aj.* // **ųbd'ęlatj** (Prelog) 'obraditi' *l'sče m'alų ųbd'ęlaj t'oga st'opa ka bų gl'atkj.*

ųk'opatj (Podturen) 'prekopati – o poljoprivrednim radovima' *Idem sј v'rta ųk'opam.* // **ųk'opatj** (Prelog) 'pokopati koga ili što' *ųk'opalj sų ga bez svečen'ika.*

pon'išťj (Podturen) 'uništiti' *K'uljky g'ut ųkų'ovleš dr'ača, n'ębreš ga ųn'išťj.* // **ųn'išťj** (Prelog) 'poništiti' *T'ę pr'okletj s'ędec je ųn'išťj č'istuga g'ola!*

pred'ęlatj (Podturen) 'proizvesti' *D'ęma sј pred'ęlamų s'ę k'aj nam tr'ęba za d'um'ęčų str'ęn.* // **pred'ęlatj** (Prelog) 'preraditi' *B'ęm tј pred'ęlala t'e st'rgane tr'aperice za kr'ętke hl'ęčke.*

pres'uhetj (Podturen) 'smršavjeti' *Ana je j'ękų pres'uhela k'ak sam jų z'ędnj p'ęt v'idla.* // **pres'uhetj** (Prelog) 'presušiti' *K'ujkų p'ijete, l'agvj bųdų fl'ętnų pres'uhelj.*

resv'ęčenj (Podturen) 'prosvijećen' *V t'ę p'orųđjci je n'iščj n'ę resv'ęčenj. S'i sų za'ostalj.* // **resv'ęčenj** (Prelog) 'rasvijetljen' *Pr'iluk je v'ęs resv'ęčenj za B'ęžč k'ak B'ętlehem.*

zad'ušenj (Podturen) 'zagušljiv' *Rezl'uftaj h'izų, t'ak je zad'ušenų.* // **zad'ušenj** (Prelog) 'ugušen' *N'ašlj sų zad'ušenų d'ęte.*

zagrj'ęvatj (Podturen) 'izjedati' *N'ęma m'lira, n'ękaj ga zagrj'ęvle.* // **zagrj'ęvatj** (Prelog) 'učestalo početi gristi' *S'am zagrj'ęvle j'abųke j'unda jh ne ųyj'ę d'ų kr'aja.*

zagospud'orjŋj (Mursko Središće) ‘propasti s imanjem’ // **zagospud'orjŋj** (Podturen) ‘zagospodariti, ovladati imanjem’

zan'čstj se (Podturen) ‘osloniti se na koga’ *Na j'ęga se n'ębreš zan'čstj.* // **zan'čstj se** (Prelog) ‘zanimati se’ *N'ęj se zan'čstj z n'om. N'ęje 'ona t'ak d'obra k'ak zgled'i.*

zam'ugatj se (Podturen) ‘prevariti se’ *Z'odj p'ot sam se zam'ugau. V'ę sam se nafč'i.* // **zam'ugatj se** (Prelog) ‘zadržati se gdje nepotrebno’ *Zam'ugal sam se pr m'amjčj pak sam n'ę st'igel n'ikaj napr'ajtj.*

zatřdřt (Sutla) 1. ‘učiniti čvrstim, osigurati da se ne klima, pomiče ili lju-lja; utvrditi’ *Střpi su zatřjeni, ne mřgaju se vęč.*, 2. ‘učiniti (se) nepokolebljivim u kakvu uvjerenju; učvrstiti’ // **zatřdřtj** (Prelog) ‘postati pasivan; ukipiti se’ *Zatřdel je duk je t'ę č'ul.*

4.1.2. Isti model iz nekog neslavenskog jezika različito se semantički prilagodio u različitim govorima, a replike su istog ili sličnog fonemskog sastava (po kriterijima navedenim na početku rada).

njem. Feuer

fajer (Sutla) 1. ‘vatra’ 2. ‘svađa’ *Či mi ne vřneš pıneze, bu fajera.* // **fajer** (Prelog) ‘upaljač’ *D'ęj mř fajera ka sř v'užgem cigar'ętřina.*

njem. vorschieben

forsřibati (Đurđevac) ‘kretati se brzo amo-tamo’ // **forsřibatj** (Prelog) ‘juriti – o vlaku’

njem. firmen

fr'čmatj (Podturen) ‘čistiti, pripremati mjesto za rad ili gradnju (o prostori-ji, kući, dvorištu)’ // **fr'čmatj** (Prelog) ‘kapariti’ *Idem k J'ojekj fr'čmat m'ale p'ajceke.*

njem. Verschlag

fršlök (Sutla) ‘lokalizirano područje nekroze stanica (tkiva) koje nastaje zbog nagloga prekida (smanjenja) prokrvljenosti, najčešće zbog začep-ljenja krvne žile, srčani, moždani udar’ *Stręfiu ga je fršlök.* // **fršř'ok** (Prelog) ‘jednostavniji drveni sanduk (najčešće za prijevoz svinja)’ *B'omu m'ale p'ajceke vř veršř'ogj dupeř'alj.*

njem. Bild > mađ. pelda

p'člda (Serdahelj) 1. ‘primjer’ 2. ‘zadatak’ // **p'člda** (Prelog) ‘pejorativan naziv za bolesnu i iscrpljenu osobu’

p'čldvratj (Kotoriba) ‘ludirati se, glupirati se’ *Na fašenk m'oreju s'i p'čldvati. J'ę se n'ečem.* // **p'čldvratj** (Prelog) ‘raditi što tako dugo dok se što loše ne dogodi’ *P'čldvral je ka sř je n'ogj f'rgel.*

njem. dampfen

stênfat (Sutla) ‘skuhati nešto na brzinu’ *Kat nîmam càjt, stênfam nîkaj na hitro.* // *st'emfatj* (Prelog) ‘napraviti posebnu vrstu umaka od vrhnja, brašna, soli i mlijeka’ *M'ama je n'êgda sl'ive zn'ôla st'emfatj.*

njem. Trottel

tròtlin (Sutla) ‘glupan’ *Ôf tròtlin ti nè bu nîš pàmetnoga pov'idaŭ.* // *tr'otljin* (Prelog) ‘nespretnjaković’ *T'îê tr'otljin ne v'upa na p'rvj kuž'olec.*

njem. Sch mugler

žm'ukleš (Podturen) ‘onaj koji nešto prikriva, zataškava’ *T'îê žm'ukleš n'îêče n'ikaj pu v'edatj.* // *žm'ukleš* (Prelog) ‘škrtac’ *T'îê žm'ukleš n'ikaj n'ê da, a 'ima mîlij'one na b'ankj.*

4.1.3. Različiti modeli iz nekog neslavenskog jezika dali su oblikom slične replike u različitim govorima.

njem. Freilauf – njem. Fräulein

fr'ajla (Podturen) ‘dio mehanizma na pogonu bicikla’ *Fr'ajla je pu st'ila.* (otpadanje finalnih fonema iz modela) // *fr'ajla* (Prelog) ‘gospođica (pej.)’ *T'e ml'ode fr'ajle n'eêeju n'ikaj d'elatj.*

njem. Schleppe – njem. schleppen

šlêp (Sutla) ‘veo’ *Mlâdenkin šlêp se vlîče čes cîli cîrkvu.* // *šl'êp* (Prelog) ‘prijevoz čega glomaznog’ *K'ujku bŭ šl'êp š'udra k'oštal?*

4.1.4. Oba su parnjaka onomatopejskog podrijetla i svaki znači nešto drugo, npr.

c'usratj (Kotoriba) ‘hodati bez cilja’ *St'olnu c'usraju k nam! St'olnu nas n'ekaj muļ'akaju!* // *c'usratj* (Prelog) ‘praviti rupu na čemu’ *M'eknj t'orbŭ z krm'ona. Kuļ'očŭ ju c'usraju.*

fliskat (Sutla) 1. ‘pljuskati, davati pljuske’, 2. ‘tući po stražnjici’ *Ze št'apom ga je fliskala po rîti.* // *fliskatj* (Prelog) ‘pljuskati, davati pljuske’ *N'êgda je Pand'ur* (Stjepan Pandur, dugogodišnji ravnatelj osnovne škole u Prelogu) *fl'iskal hm'ônu d'êcu duk su mu je n'astavnîkŭ pu s'alj.*

kr'ouļjŭj (Kotoriba) 1. ‘kruljiti’ *Kr'ouļj mŭ v žel'oucy.*, 2. ‘lutati, lunjati’ *P'êsŭ c'îelŭ n'ouč kr'oljŭ pu v'uljŭj.* // *kr'oljŭj* (Prelog) ‘kruljiti’ *N'ikaj sam n'îêj'el pak mŭ kr'oljŭ v žel'ocy.*

r'oštatj (Podturen) ‘naglo otjecati’ *Č'uy sam k'ak je v'oda r'oštala.* // *r'oštatj* (Prelog) ‘raspirivati vatru žaračem’ *Z šar'aklŭnum r'oštaj, a n'îê z dr'îvum.*

škŭt (Sutla) ‘glodati’ *Mîši na nâjži škŭtaju korŭzu.* // *škrtatj* (Prelog) ‘rukovati sklopkama’ *N'êjte škrtatj r'adija!*

trěščati (Gola) ‘jako sjajiti, svijetliti’ *Zv'ezde trěšč'ijo.* // **tr'eščati** (Prelog) ‘triještati’ *R'adiju trěšč'i k'aj n'ori.*

zaper'ožtj (Podturen) ‘udariti’ *Zaper'oži mu j'anu p'usku!* // **zaper'ožtj** (Prelog) ‘naglo ubosti’ *K'aj mi je 'iglu zaper'ošil!*

4.1.5. Riječi slavenskog podrijetla (bilo starije, bilo suvremene) različito su se semantički prilagodile.

br'egastj (Kotoriba) 1. ‘brežuljkast’, 2. ‘valovit’ *Na kr'ovu je br'eigastj č'r'ep.* // **br'egastj** (Prelog) ‘brežuljkast’ *G'ornje Mež'imurje je br'egastu.*

dr'ekast (Sutla) ‘koji je oker žute boje’ *Tã f'ertun je n'ikakve dr'ekaste f'arbe!* // **dr'ekast** (Prelog) ‘koji je uprljan izmetom’ *M'oral se sl'ěči pr d'okturu, a m'el je s'ę dr'ekastj g'aće.*

I u Prelogu i u sutlanskom govoru *dr'ěčnĭ* // *dr'ečni* znači ‘koji je uprljan izmetom’.

dr'uštvy (Prelog) ‘društvo’ *On se n'e zna v dr'uštvi p'un'ošati.* // **dr'uštvō** (Molve) ‘obitelj’ *Ta k'arva je dvę dr'uštvę vništ'ila.*

g'učjak (Sutla) ‘pijetao čije su noge obrasle perjem’ *Nãš kokot'ček g'učjak po č'ilim nogãm je zar'ščen s p'řjem.* // **g'očnak** (Prelog) ‘jednostavan seljački remen’ *Rem'ęne su m'ela s'amu g'usp'oda. Sel'okj su m'elĭ g'očnake.*

gr'oža (Kotoriba) ‘ograda’ *N'uva gr'oža je žel'ězna, a naša derv'ena.* // **gr'oža** (Prelog) 1. ‘materijal’ *K'upil sam gr'ožu za n'ovi r'ušt.,* 2. ‘oblik tijela’ *T'o puca je l'ěpe gr'aže.*

k'ečkatj se (Podturen) ‘početi se pojavljivati – o mladom kukuruзу na stamblici (*k'ečka* je mladi izdanak kukuruza)’ *Kur'uza se k'ečka.* // **k'ečkatj se** (Prelog) ‘blago se svađati’ *S'am se k'ečkate đuk se z'idete!*

Oba su glagola motivirana imenicom *kečka* ‘ispletena kosa od dvaju ili više dijelova’, ali se u tom značenju u istraženim govorima upotrebljavaju imenice *k'ita* i *pletēnica*.

k'ukatj (Kotoriba) ‘zavirkivati, potajno gledati’ *K'ukal ĭh je đuk su jeb'alĭ v g'rmju.* // **k'ukatj** (Prelog) ‘jadikovati’ *N'ej s'am k'ukatj negu pr'o baj n'ekaj n'apr'ajti!*

prašišče (Kotoriba) ‘mjesto na obali potoka gdje se ispiralo rublje’ *Na n'ojbl'ize prašišče su h'ojlĭ splahn'uvat v'ěša.* // **prašišče** (Prelog) ‘stara krpa za pranje suđa’ *N'ej h'itiĭ fl'r'ej t'o st'oru m'ajcy. B'om ju zr'ězala za prašišče.*

zm'irum (Podturen) ‘uvijek, stalno’ *Zm'irum n'ekaj 'oće.* // **zm'irum** (Prelog) ‘mirno, bez uzbuđenja’ *Zm'irum b'odĭ, s'ę by v r'edu.*

zasmrādīt (Sutla) ‘ispuniti smradom, raširiti smrad; zasmrditi’ *Cīli je krāj zasmrājēn od tvēga kūreža.* // **zasmr'adījī** (Prelog) ‘ispuniti neki prostor smećem’ *Zasm'radīl sī c'īluga st'ola z t'ēm kušč'icamī.*

zvohnōti (Gola) 1. ‘onjušiti’ *Pēs ga je zvōhnōl.*, 2. ‘upoznati koga’ // **zv'ohnūtj** (Prelog) ‘uspjeti nešto saznati (šalj.)’ *Zv'ohnūl je št'ō mū je fr'al k'okušī.*

4.2. Fonološke promjene

Fonološke promjene nastale u različitim fazama razvoja pojedinih govora čest su razlog nastanka parova lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora. To su gubljenja i prijelazi fonema, dobivanja proteze, ukidanje opreka između *č* i *ć*, različiti refleksi pojedinih samoglasnika, suglasnika i suglasničkih skupina iz praslavenskog stanja, metateze.

Šlav'onec (Sv. Đurđ) ‘stanovnik Slanja’ // **Šlav'onec** (Prelog) ‘stanovnik Slavonije’ (U Sv. Đurđu došlo je do promjene suglasničke skupine *sl* u *šl*, a vrlo su neobični prijelazi koji su drugi dio imenice od toponima *Slanje* doveli do etnika koji je postao lažni prijatelj parnjaku iz Preloga)

v'odjca (Prelog) hip. i dem. od *v'oda*. // **v'odjca** (Sv. Martin) ‘udica’ (u parnjaku iz Sv. Martina došlo je do promjene *u > o* i protetskog suglasnika *v* na početku riječi)

p'ucatj (Sv. Martin) ‘čistiti’ (njem. < putzen) // **p'ucatj** (Mala Subotica) ‘začinjavati meso’ (< njem. beizen; *S č'īēm p'ucaš m'esu?*) (model replike iz Male Subotice u većini se drugih međimurskih govora prilagodio kao *p'ocatj*, a u replici u Maloj Subotici došlo je još i do promjene *a > u*)

zm'očēnj (Podturen) ‘smočen’ *C'ipelij sū me s'īē pr'īēk zm'očēnj.* // **zm'očēnj** (Prelog) ‘izmučen’ *V'ēč sam s'ō zm'očēna. N'ēmrem v'ēč d'elatj.* (Do pojave para lažnih prijatelja došlo je zbog toga što se pod utjecajem nazala u govoru Podturna *e-* i *o-* samoglasnici zatvaraju. Da nema te pojave, u značenju ‘smočen’ bilo bi srednje *o*.)

dr'ečnj (Podturen) 1. ‘koji je uprljan izmetom’, 2. ‘srčan, hrabar’ *Ōf d'ēčku je j'ōky dr'ečnj. Sv'ašta 'on v'upa.* // **dr'ečnj** (Prelog) ‘koji je uprljan izmetom’ *Dr'ečnj sū t'i c'ipelij. N'ejdj t'akuf n'uter!*

Drugo značenje u govoru Podturna nastalo je metatezom vokalnog *r* od *er* u *re*.

p'uškjca (Podturen) ‘mala štrcaljka ulja za podmazivanje’¹¹ *D'ēj mī p'uškjcu ka sī nat'očīm 'ōļe.* // **p'uškjca** (Prelog) ‘mala puška’ *D'īēte se 'igra z p'uškjcum š'terū sī je k'upjly na pršč'ēny.*

¹¹ U Prelogu je to *p'uščjca*.

U Prelogu za značenje iz Podturna postoji imenica *p'uščica*. Nije jasno je li u imenici iz Preloga došlo do promjene *šk > šč* ili je riječ o imenici nastaloj sufiksalsnom tvorbom od glagola *p'uščati*.

třilit (Sutla) 1. 'tvrditi, iznositi kao što kao istinu, kazivati nešto kao potpuno provjereno', 2. 'zatvarati, čepiti, stavljati poklopac ili zatvarač' *Skùhala sam kompôt, sàd ga mēčem h flàšice i třdim řih.* // **třditi** (Prelog) 1. 'postajati tvrd' *D'ęņi kr'uha v škrn'ęcljın. Třdji t'ak v'unj.* 2. postajati nespretn, pasivan. *K'ak je st'arešj, s'ę v'ęč t'rdj.*

Do pojave parova lažnih prijatelja i u jednom i u drugom govoru došlo je zbog gubljenja suglasnika *v* iz suglasničkih skupina. Zanimljivo je da se u govoru Preloga ne gubi *v* u glagolu *tv'rditi* kako ne bi došlo do homonimije: *į t'i tv'rdiš ka je t'o 'istina?*

Dosta je primjera gdje je transfonemizacijom *a-*, *e-* i *o-*samoglasnika po uzoru na drugi mjesni govor, riječ iz jednog mjesnog govora postala slična riječi u drugom mjesnom govoru, npr.

kęsni (Varaždin) 'smiješan, komičan, zabavan' // **k'ęsnj** (Prelog) 'kasan' (u parnjaku iz Varaždina korijen je glagol *k'ęsiti se* 'kesiti se')

zajędati (Gola) 'zadirivati, zafrkavati' // **zaj'ędatj** (Prelog) 'trošiti na jelo (pej.)'

b'at (Sveti Martin) 'okomak' // **b'ot** (Prelog) 'gornji, tvrđi dio izdanka'

po:v'ati (Đurđevac) 'panirati' // **p'ovati** (Prelog) 'toviti'

d'udek (Prelog) 'duda varalica' // **d'oudek** (Beltinci) 'dohodak'

Često nije lako utvrditi razlog nastanka nekog para lažnih prijatelja. Evo 2 takva primjera.

k'ountjca (Kotoriba) 1. 'mala kanta' *D'ejca se 'igraju z k'ontjcamj.* 2. 'zadebljani dio na štapu' *Zg'odj kr'avu z k'ontjcum, m'om se b'ode g'ęnula.* // **k'ontjca** (Prelog) 'mala kanta' *V k'ontjci sam n'osila ml'ięku.*

Teško je za leksem(e) iz Kotoribe reći radi li se o polisemičnoj riječi ili homonimima jer je teško pretpostaviti za drugo značenje da je nastalo prijenosom značenja od 'mala kanta'.

k'urta (Kotoriba) 'zabava' *Več'er na f'ašeņk se 'išļu K'ašeko na k'urtu. Pļ'esalo se du p'oul n'oči, a 'unda je p'očela kūr'izma.* // **k'urta** (Prelog) □ *b'iti hm'oni k'aj k'urta*

Teško je utvrditi etimologiju obaju leksema. Postoji pridjev *kurtast* koji znači 'bez repa' (hungarizam od modela *kurt*), no značenje korijena iz te riječi teško je dovesti u svezu sa značenjem iz Kotoribe i frazemom iz Preloga u kojem je ta imenica jedino potvrđena. Možda je i u jednom i u drugom slučaju riječ o orijen-

talizmu, tj. turskom osobnom imenu *Kurto* (poslovice *Sjaši Kurta da uzjaše Murta*). Kroz područje Kotoribe i Donje Dubrave bježeći pred Turcima prolazilo je dosta štokavskih izbjeglica koji su u tim mjestima ostavili štokavski utjecaj mnogo više negoli u drugim međimurskim mjestima (Blažeka 2009).

5. Klasifikacija parova lažnih prijatelja prema Annette Kroschewski (2000)

Njemačka lingvistica Annette Kroschewski u svojoj je knjizi *'False friends' und 'true friends'. Ein Beitrag zur Klassifizierung des Phänomens der intersprachlich-heterogenen Referenz und zu deren fremdsprachendidaktischen Implikationen* (Peter Lang, Frankfurt am Main, 2000) dala prijedlog vrlo složene klasifikacije parova lažnih prijatelja, i to na temelju primjera između a) engleskog i njemačkog jezika, b) geografskih varijanti engleskog jezika, c) varijanti engleskog jezika koje se upotrebljavaju u različitim sociološkim kontekstima (registrima) i d) dijakronijskih varijanti istog jezika.

Ona je napravila odklon od apsolutnog sinkronijskog načela i načela da lažni prijatelji mogu biti promatrani samo u različitim jezicima:

a) lažni prijatelji nisu samo semantička pojava, već i fonetska i pravopisna

b) lažni prijatelji mogu se pojavljivati i unutar istog jezika, bilo u dijakronijskom, bilo u stilističkom smislu.

Kako bi se njezina podjela približila i našoj znanstvenoj javnosti, u nastavku će se ona prikazati na jednostavan način¹², a i oprimjerit će se s koliko-toliko odgovarajućim parovima lažnih prijatelja iz građe prikupljene u ovom istraživanju.

Njezina je temeljna podjela na međujezične lažne prijatelje (*Interlinguale falsche Freunde*) i unutarjezične lažne prijatelje (*Intralinguale falsche Freunde*).

5.1. Međujezični lažni prijatelji

a) pravopisni lažni prijatelji (*Orthographische falsche Freunde*): *theatre* (eng.) // *Theater* (njem.); *crystal* (eng.) // *Kristall* (njem.)

b) fonološki lažni prijatelji (*Phonologische falsche Freunde*): *register* (eng.) // *Register* (njem.); *finger* (eng.) // *Finger* (njem.)

Po kriterijima podjele Annette Kroschewski ovdje bi ušli svi parovi riječi koji se razlikuju fonološki, bez obzira na značenje:

¹² Osim navedene knjige Annette Kroschewski, autori su se poslužili i prikazom te opsežne knjige koji je napravila njemačka jezikoslovka Heiko Seelbach (2002). Podjela lažnih prijatelja Annette Kroschewski u ovom radu krajnje je pojednostavljena i nije se ulazilo u mnogobrojne detalje i daljnja grananja.

k'oń (Prelog) // *k'oř* (Podturen)

z'orųčnĳca (Prelog) // *z'orųšnĳca* (Orehovica)

peřlatĳ 'voziti; voditi' (Prelog) // *p'elatĳ* (Mursko Središće)

męža (Gola) // *m'ęja* (Mursko Središće)

k'ora (Podturen) // *k'oura* (Sveti Martin)

c) morfološki lažni prijatelji (*Morphologische falsche Freunde*): *desintere-siert* 'nezainteresiran' (njem.) // *disinterested* 'nije naklonjen komu' (eng.)

pred'elatĳ (Podturen) 'proizvesti' // *pred'elatĳ* (Prelog) 'preraditi'

pres'uhetĳ (Podturen) 'smršavjeti' // *pres'uhetĳ* (Prelog) 'presušiti'

zagųspųd'orĳĳ (Mursko Središće) 'propasti s imanjem' // *zagųspųd'orĳĳ* (Podturen) 'zagųspodariti, ovladati imanjem'

d) semantički lažni prijatelji (*Semantische falsche Freunde*)

1. djelomični lažni prijatelji (*Halbehrlliche (partielle) falsche Freunde*)

pudding 1. 'hladetinasta slastica od mlijeka u koje se ukuhava posebni škrobni prašak od vanilije, čokolade, jagode...' 2. vrsta mesnog jela (eng.) // *Pudding* 1. 'hladetinasta slastica od mlijeka u koje se ukuhava posebni škrobni prašak, i to samo od vanilije' (njem.)

2. potpuni lažni prijatelji (*Absolute falsche Freunde*)

ordinary 'običan, jednostavan, prost' (eng.) // *ordinär* 'vulgaran' (njem.);

oversee 'nadgledati' (eng.) // *übersehen* 'previdjeti' (njem.)

pral'išće (Kotoriba) 'mjesto na obali potoka gdje se ispiralo rublje' //

pral'išće (Prelog) 'stara krpa za pranje suđe'

3. lažni prijatelji kao pseudoanglizmi (*Falsche Freunde als Pseudo-Anglizismen*)

Smoking 'odijelo' (njem.) // (u engleskom *smoking* znači pušenje, a 'odijelo' se naziva *dinner-jacket*)

Dressmann 'maneken' (njem.) // (u engleskom ne postoji riječ **Dressmen*, a 'maneken' je *male model*).

c'ejlj kalamp'ejr 'krumpir kuhan u ljusci' // U standardnom jeziku *cijeli krumpir* bi bio onaj krumpir koji nije posječen ili raskomadano.

e) sintaktički lažni prijatelji (*Syntaktische falsche Freunde*)

Oni nastaju tako da se konstrukcije doslovce prevode (kalkiraju).

Das ist typisch für... 'To je tipično za...' (njem.) ≠ *This is typical for...* (eng.)

Pravilan prijevod konstrukcije s njemačkoga na engleski je *This is typical of...*

Šivlje na r'oke. 'Ručno šije.' ≠ **Š'ije na ruke.* (HSJ)

'*Opal sam d'olj na p'ot.* 'Pao sam na pod.' ≠ **Pao sam dolje na pod.*¹³ (HSJ)
f) idiomatski lažni prijatelji (*Idiomatische falsche Freunde*)

Radi se o doslovnim prijevodima frazema koji na drugom jeziku, jasno, ne znače ono što znače u jeziku s kojeg se prevodi.

beat about / around the bush 'izbjeći neugodnu temu' ≠ *auf den Busch klopfen*

to keep s.o. on the run 'držati koga u nekoj aktivnosti' ≠ *jemanden auf dem laufenden halten*

K'aj da si z 'Amerike d'ošel! (Donio si mnogo poklona!) ≠ *Kao da si došao iz Amerike!*

'Imam te v č'epu! (Držim te u šaci!) ≠ **Imam te u čepu!*

puš'eni l'opyf (neiskusani lopov, početnik) ≠ **pošteni lopov* (izraz moguć kao oksimoron)

g) pragmatički lažni prijatelji (*Pragmatische falsche Freunde*)

Doslovni prijevod neke konstrukcije na drugi jezik ne daje očekivane društvene učinke.

Danke! (U njemačkom može značiti i odbijanje.) // *Thank you!* (U engleskom ne može značiti odbijanje.)

Engleska zamjenica *you* (2. lice) u njemačkom nije uvijek zamjenjiva s *Du*.

Guten Appetit! ≠ *Gut appetit!* *Gut appetit!* u engleskom jeziku nije jedan od uobičajenih izraza pristojnosti prije početka jela. U engleskom do novijeg vremena nije postojao izraz za tu priliku, a u novije se vrijeme ponekad upotrebljava izraz *Enjoy your meal!*

N'ejte n'išt zam'eriți! (jedna od formula pristojnosti na odlasku iz posjeta) (Prelog)

Čest'itam! U govoru Preloga se taj izraz vrlo često upotrebljava ironično, posebice ako se nakon toga ne navodi na čemu se čestita ili što se čestita.

h) tekstno-lingvistički lažni prijatelji (*Textlinguistische falsche Freunde*)

U njemačkom se za imenicu *Baby* upotrebljava zamjenica srednjeg roda (*es*), a u engleskom muškog ili ženskog roda (*he/she*).

¹³ U međimurskom dijalektu prilozu *v'un*, (*f*)*kr'ej*, *d'olj*, *g'ori*, *pr'č̣ek*, *n'uter*, *pr'oč* (sve prilozu koji imaju značenje smjera) često su u ulozu odvojenoga priloga, npr. *z'itj v'un*, *x'itj v'un*, *m'eknuj se (f)kr'ej*, *puš'ej v'un*, *d'etj sk'up*, *br'atj g'ori*, *d'atj pr'č̣ek*, *stj'atj d'imj*, *d'atj n'uter*. Oni za značenje često nisu nužni. Takva je pojava u slavenskim jezicima nepoznata, u njemačkom je česta, a u mađarskom je pravilo da se kod svih prefigiranih glagola prefiks može odvojiti i stajati ispred ili iza glagola (Blažeka 2008: 158).

Englesko *tomorrow night* ‘sutra navečer’ na njemački se može prevesti i kao *morgen Abend*, i kao *morgen Nacht*.

Prijedložni izraz *ud kr'aja* iz govora Preloga može značiti i ‘od početka’ i ‘od kraja’.

U govoru Preloga imenica u značenju ‘barjak’ muškog je roda (*z'astaf*), a u svim ostalim ispitanim govorima ženskog roda (*z'astava*).

5.2. Unutarjezični lažni prijatelji (*Intralinguale falsche Freunde*)

a) dijakronijski lažni prijatelji (*Diachronische falsche Freunde*)

brav ‘dobar, poslušan’ (engleski iz vremena Shakespearea) // *brave* ‘hrabar’ (suvremeni engleski)

Č'emer je za starije ispitanike ‘otrov’ (*Č'ēmera mŭ je d'ēla v hr'ōnŭ i hm'rl je.*), a za mlađe nešto jako ‘kiselo ili ljuto’ (*K'aj sŭ mŭ t'oga č'ēmera sl'ožila!*).

Ažit'ant je za starije ispitanike govora Preloga ‘časnik koji obnaša dužnosti potrebne zapovjedniku ili stožeru’ (*T'itŭ je m'el p'unŭ ažit'antŭ. V'alda sŭ n'ešternŭ ud n'ih i J'ovankŭ jeb'alŭ.*), a za mlađe ‘onaj koji pokorno služi kome’ (*K'aj sŭ t'i n'egŭf ažit'ant? Se n'e zna s'om br'ōniŭ?*).

b) sinkronijski lažni prijatelji (*Synchronische falsche Freunde*)

physicist ‘fizičar’ // *physician* ‘liječnik’ (eng.); *prize* ‘nagrada’ // *price* ‘cijena’ (eng.)

Pod sinkronijskim lažnim prijateljima radi se o parovima leksema koji se minimalno fonološki ili tvorbeno razlikuju, a koje bi lošiji govornik tog istog mjesnog govora (kakvih je danas sve više) mogao pogrešno shvatiti.

ječm'enec ‘vrsta oboljenja oka’ (Prelog) // *ječm'enka* ‘vrsta jabuke’

B'ožek (Prelog) hip. i dem. od *B'ok* // *B'ožek* (Prelog) ‘prezime’

Ta je razlika između apelativa i prezimena nastala zbog nastojanja da se ime Božje nepotrebno ne spominje.

c) lažni prijatelji uvjetovani različitim registrom (*Registerbedingte falsche Freunde*)

Her's your change, pet. (Tu *pet* ne znači ‘kućni ljubimac’, već ‘dragi’.)

J'unfera sŭ č'uvŭe. (Tu u žargonu mladih *j'unfer* ne znači ‘djevac’, što je uobičajeno, već ‘djevičnjak, himen’.)

d) lažni prijatelji između britanske i američke varijante engleskog jezika (*Anglo-American false friends*)

rubber ‘gumica za brisanje’ (engleska varijanta) // *rubber* ‘prezervativ’ (američka varijanta); *student* ‘sveučilištarac’ (engleska varijanta) // *stu-*

dent ‘sveučilištarac, učenik srednje ili osnovne škole’ (američka varijanta)

Primjere iz ove kategorije moglo bi se odabrati iz „čistog“, arhaičnog mjesnog govora kojim se služe stariji govornici („Englezi“) i suvremene varijante mjesnog govora kojom se služe mlađi govornici („Amerikanci“) koja je već mješavina interdijalekta, žargona i standardnog jezika.

l'ajbek 1. ‘grudnjak’, 2. ‘prsluk’ // *l'ajbek* ‘naivčina; nespretnjaković’

ľubavnĳĳ ‘oni koji su zaljubljeni jedan u drugog’ // *ľubavnĳĳ* ‘osobe koje održavaju ljubavne odnose koji nisu formalizirani’

l'ojfar ‘skitnica, osoba bez stalnog boravišta i posla’ // *l'ojfar* ‘onaj koji ne voli biti kod kuće već se zbog zabave skiće okolo’

kv'oren ‘oštećen’ // *kv'oren* ‘pokvaren – o karakteru’

Predložena podjela i primjeri iz našeg istraživanja kojim smo pokušali oprijmeriti predložene kategorije mogu poslužiti kao osnova za promišljanje nekog novog koncepta podjele lažnih prijatelja koju bi sasvim sigurno trebalo osmisлити za potrebe istraživanja lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora istog narječja, a posebice zbog toga što i u dijalektološkim istraživanjima valja razmisliti o statusu različitih dijakronijskih varijanti istog mjesnog govora jer će idealnih ispitanika prema kriterijima znanstvene dijalektologije uskoro nestati.

6. Zaključak

Istraživanje lažnih prijatelja između različitih mjesnih govora istog narječja zahtjevan je lingvistički zadatak koji zahtijeva suvremeniju metodologiju od one koja se do sada upotrebljavala u popisivanju parova lažnih prijatelja između različitih standardnih jezika i slojevitiju podjelu parova lažnih prijatelja od one na potpune i djelomične. Posebice treba preispitati načelo apsolutnog sinkronijskog pristupa i načelo da se lažni prijatelji mogu promatrati samo između dva različita jezika.

Primjena rezultata ovog istraživanja bit će, osim za lingviste, dragocjena i u nastavi hrvatskoga jezika. Metodĳari nastave hrvatskog jezika dobit će materijal za kreiranje poticajnih nastavnih jedinica u osnovnoj školi, a najvaųniji rezultat bit će bolje poznavanje hrvatskog jezika u cjelini.

Literatura

- BELOVIĆ, STJEPAN; BLAŽEKA, ĐURO. 2009. *Rječnik govora Svetog Đurđa (Rječnik ludbreške Podravine)*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2005. Neke zanimljivosti u prevođenju s kajkavskoga na standardni jezik. *Semantika prirodnog jezika i metajezik semantike*. Ur. Jagoda Granić. Zagreb – Split: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, 69–76.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2007. Međimurski interdijalekt. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 33, Zagreb, 1–18.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2008. *Međimurski dijalekt (Hrvatski kajkavski govori Međimurja)*. Čakovec: Matica hrvatska.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2009a. Utjecaj štokavskih doseljenika na istočni dio međimurskoga dijalekta. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 15, Zagreb, 155–166.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2009b. Adaptacije germanizama u međimurskom dijalektu. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 54/1, Budapest, 47–76.
- BLAŽEKA, ĐURO; NYOMÁRKAY ISTVÁN; RÁCZ ERIKA. 2009. *Mura menti horvát tájszótár – Rječnik pomurskih Hrvata*. Budapest: Tinta Könyvkiadó.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2011. „Lažni prijatelji“ između hrvatskoga standardnoga jezika i međimurskoga dijalekta. *Filologija*, 57, Zagreb, 1–33.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2013a. Govor Murskog Središća. *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, 58/2, Budapest, 275–287.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2013b. Iz pseudoanalogonimije govora Preloga i hrvatskog standardnog jezika. *Donjomeđimurski zbornik*, 1/1, Prelog, 170–189.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2013c. „Lažni prijatelji“ između govora Murskog Središća i govora Preloga. *XI. međunarodni kroatistički znanstveni skup (Zbornik radova)*. Ur. Stjepan Blažetin. Pečuh: Znanstveni zavod Hrvata u Mađarskoj, 84–96.
- BLAŽEKA, ĐURO. 2014. Dopune “Rječniku Svetog Đurđa (Rječniku ludbreške Podravine)”. *Kaj*, XLVII, 5/6, Zagreb, 41–65.
- BLAŽEKA, ĐURO; ROB, GROZANA. 2014. *Rječnik Murskog Središća*. Zagreb: Učiteljski fakultet.
- BUNČIĆ, DANIEL. 2000. *Das sprachwissenschaftliche Problem der innerslavischen „falschen Freunde“ im Russischen*. <http://www.uni-bonn.de/~dbuncic/fauxamis> (pristupljeno 03. 06. 2016.)
- HANZIR, ŠTEFICA I DR. 2015. *Rječnik kajkavske donjosutlanske ikavice*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- KROSCHEWSKI, ANNETTE. 2000. ‘False friends’ und ‘true friends’. *Ein Beitrag zur Klassifizierung des Phänomens der intersprachlich-heterogenen Referenz und zu deren fremdsprachendidaktischen Implikationen*. Frankfurt am Main: Peter Lang

- LEWIS, KRISTIAN. 2002. Rječnik hrvatskih i slavenskih lažnih prijatelja. *Filologija*, 38–39, Zagreb, 1–6.
- LEWIS, KRISTIAN. 2008. Dva aspekta neodređenosti pojma lažni prijatelji. *Slavistika dnes: vlivy a kontexty – Konferencije mladih slavistu II*. Ur. Marek Příhoda i Hana Vaňková. Praha: Červený Kostelec, 173–189.
- LEWIS, KRISTIAN. 2015. Sprijateljite se s lažnim prijateljima. *Hrvatski jezik: znanstveno-popularni časopis za kulturu hrvatskoga jezika*, 2/3, Zagreb, 1–4.
- LEWIS, KRISTIAN. 2016. *Lažni prijatelji*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- LIPLJIN, TOMISLAV. 2002. *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*. Varaždin: Garestin.
- MARESIĆ, JELA. 2010a. Izvješće o dijalektološkom istraživanju u Goli kraj Koprivnice. *Kaj*, XLIII, 5/6, Zagreb, 98–99.
- MARESIĆ, JELA. 2010b. Govor i rječnik Molvi. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 16, Zagreb, 1–124.
- NOVAK, FRANC. 1996. *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Murska Sobota: Pomurska založba.
- PIŠKOREC, VELIMIR. 2005. *Germanizmi u govorima đurđevačke Podravine*. Zagreb: Filozofski fakultet u Zagrebu.
- RHJ = *Rječnik hrvatskoga jezika*. 2000. Ur. Jure Šonje. Zagreb: Školska knjiga – Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- SAMARDŽIJA, MARKO. 1995. *Leksikologija hrvatskoga jezika: udžbenik za 4. razred gimnazije*. Zagreb: Školska knjiga.
- SEELBACH, HEIKO. 2002. *Was sind 'falsche Freunde'? (Eine Darstellung des Phänomens)*. http://www.gesellschaftstherapie.de/extras/false_friends_2002.pdf (pristupljeno 01. 05. 2016.)
- VEČENAJ, IVAN; LONČARIĆ, MIJO. 1997. *Rječnik Gole: srednjepodravska kajkavština*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.

On the methodology of studying false friends between selected local varieties of the Kajkavian dialect group

Summary

This article deals with a possible research methodology of false friends between selected local varieties of the Kajkavian dialect group (between those that belong to the same dialect as well as between those belonging to different dialects). As the researcher is often confronted with very different phonological systems, it is very important to determine the real parameters in defining phonological compromises between possible pairs of „false friends“, i.e. the phonological differences between the two compared systems that can be ignored so that similar words obtain such status. The author examines the synchronic approach to the research of false friends because it cannot easily be determined whether the scholar is dealing with an older meaning or a semantic adaptation of recent date which has resulted from the influence of the Croatian standard language and the need to refer to contemporary reality. Based on the collected material, the author discusses the reasons for the formation of pairs of false friends. A short account of the modern division of pairs of false friends by the German linguist Annette Kroschewski is also given.

Ključne riječi: lažni prijatelji između mjesnih govora, kajkavsko narječje, podjela parova lažnih prijatelja, razlozi nastanka parova lažnih prijatelja

Key words: false friends between local varieties, Kajkavian dialect group, division of pairs of false friends, reasons for the formation of false friends